

Jakub ZBRZEŻNY

LIBER ORATIONUM PSALMOGRAPHUS – NIEOBECNE DZIEŁO REFORMY SOBOROWEJ*

Słowa kluczowe: liturgia godzin, psalmy, brewiarz, modlitwa Kościoła, reforma liturgii.

Keywords: Liturgy of Hours, Psalms, Breviary, Prayer of the Church, Reform of Liturgy.

Lex orandi – lex credendi. Ta starożytna maksyma chyba najlepiej tłumaczy temperaturę publicznej debaty dotyczącej liturgii Kościoła katolickiego. Czy będą to sprawy lokalne czy też powszechne, nie uchodzą uwagi mediów. Przykładem tych pierwszych niech będzie najnowsza zmiana polskiego tłumaczenia wielkopiątkowej Modlitwy Powszechnej w wezwaniu za Żydów – naród „pierwszego wybrania” (*prioris acquisitionis*), a nie „który niegdyś był narodem wybranym”, jak dotąd brzmiał w przekładzie Mszału. W skali globu zaś nie milną echa decyzji papieża Benedykta XVI dotyczących spraw liturgii i tzw. tradycjonalistów. Zarówno *motu proprio Summorum Pontificum* (7 lipca 2007 r.), jak i dekret Kongregacji ds. Biskupów (21 stycznia 2009) znoszący ekskomunikę *latae sententiae* zaciągniętą przez biskupów Bractwa Św. Piusa X oraz związany z nim późniejszy papieski list do prawowiernych biskupów (10 marca 2009 r.) ukazują aktualność i wagę poświęconych interpretacji Soboru Watykańskiego II sporów wiedzy nie tylko w obrębie Kościoła katolickiego, ale także poza nim.

Szczególnie pierwszy owoc *Vaticanum II* stał się przedmiotem konfliktów: Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium* (4 grudnia 1963 r.) i oparta na niej dalsza reforma liturgii, zwłaszcza w zakresie Mszy świętej. Mniej zaś uwagi poświęca się kwestii liturgii godzin. A reforma Oficjum jest nie mniej doniosła, niż zmiany wprowadzone w Eucharystii i dziwi, że nie budzi wśród tzw. tradycjonalistów równie tyłu kontrowersji. Sobór bowiem nie tylko podał w *Sacrosanctum Concilium* zasady odnowienia liturgii godzin, ale także sam wprowadził kilka bezpośrednich zmian¹.

---

* Liber Orationum Psalmographus – dalej LOP; pozostałe skróty: Institutio generalis de Liturgia Horarum – IGLH; Officium Divinum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Liturgia Horarum iuxta ritum romanum. Editio typica – LH; Liturgia Godzin. Codzienna modlitwa Ludu Bożego – LG; Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia – Consilium ad Exsequendam CL; Proprium Officiorum Ordinis Praedicatorum ad normam decretorum Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum editio typica – Proprium.

¹ Por. art. 89: Itaque, in instauratione Officii, hae normae serventur: a) Laudes, ut preces matutinae, et Vesperae, ut preces vespertinae, ex venerabili universae Ecclesiae traditione duplex cardo Officii cotidiani, Horae praecipuae habendae sunt et ita celebrandae; b) Completorium ita instruat, ut fini diei apte conveniat; c) Hora quae Matutinum vocatur, quamvis in choro indolem nocturnae laudis retineat, ita accommodet

Rewolucyjną decyzją było zniesienie praktyki odmawiania całego Psalterza w przeciągu jednego tygodnia: [...] *psalmi non amplius per unam hebdomadam, sed per longius temporis spatium distribuantur* (art. 91)². Dość przywołać jako komentarz słowa zawarte w *Regule św. Benedykta*, gdzie z jednej strony daje się wolność do tworzenia innych układów Psalterza niż w niej zawarty, z drugiej jednak strony znamienne się mnichów napomina:

XVIII [...] (22) Hoc praecipue componentes ut, si cui forte haec distributio psalmodum displicuerit, ordinet si melius aliter iudicauerit, (23) dum omnimodis id adtendat ut omni ebdomada psalterium ex integro numero centum quinquaginta psalmodum psallantur, et dominico die semper a caput reprendatur ad vigiliis. (24) Quia nimis inertem deuotionis suae seruitium ostendunt monachi qui minus a psalterio cum canticis consuetudinarii per septimanae circulum psallunt, (25) dum quando legamus sanctos Patres nostros uno die hoc strenue implesse, quod nos tepidi utinam septimana integra persoluamus³.

Obecnie cały Psalterz w zwyczajnej formie rytu rzymskiego śpiewa się w ciągu tygodni czterech. Jak się dalej okaże, przywołanie w tym miejscu tekstu monastycznego nie jest nieuzasadnione, mimo że reforma rytu monastycznego obrządku łacińskiego jest innym zagadnieniem, które znalazło swe zwieńczenie w dziele *Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae* wydany w Rzymie w 1977 r.

Trudno jednak zarzucać Soborowi zerwanie z Tradycją, skoro ta sama Konstytucja stwierdza w art. 90: „[...] In instauratione vero peragenda, venerabilis ille romani Officii saecularis thesaurus ita aptetur, ut latius et facilius eo frui possint omnes quibus traditur”. Tej właśnie frazeologii kilkakrotnie używa wydany w 1971 r. (*editio typica*) owoc reformy liturgii godzin – *Officium Divinum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Liturgia Ho-*

tur ut qualibet diei hora recitari possit, et e psalmis paucioribus lectionibusque longioribus constet; d) Hora Prima supprimatur; e) In choro, Horae minores Tertia, Sexta, Nona seruentur. Extra chorum e tribus unam seligere licet, diei temporis magis congruentem. Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II. *Constitutiones, Decreta, Declarationes*, red. Secretaria Generalis Concilii Oecumenici Vaticani II, Città del Vaticano 1993, 42-43. Wobec tego przy reformie liturgii godzin należy zachować następujące zasady: a) zgodnie z czcigodną tradycją całego Kościoła za główne części codziennej liturgii godzin należy uznać jutrznię jako modlitwę poranną i nieszpory jako modlitwę wieczorną, i tak też je sprawować; b) kompletę należy tak ułożyć, aby dobrze odpowiadała zakończeniu dnia; c) chociażby godzina zwana matutinum miała w chórze zachować charakter modlitwy nocnej, należy ją tak przerobić, aby można ją było recytować o każdej porze dnia; powinna zawierać mniej psalmów i dłuższe czytania; d) należy znieść prymę; e) w chórze zachowuje się godziny mniejsze: tercję, sekstę i nonę. Poza chórem można wybrać jedną z nich, bardziej odpowiadającą danej porze dnia. (tłum. za: SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002, 68)

² [...] psalmy należy rozłożyć nie na jeden tydzień, lecz na dłuższy okres. (tłum. za: SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucje, dekrety, deklaracje, dz. cyt.*, 68)

³ *La Règle de Saint Benoît*, red. A. DE VOGÜÉ, J. NEUFVILLE, Paris 1972 (Sources Chrétiennes no. 181) t. VI, 534. (22) To szczególnie zaznaczamy, że jeśli komuś ten układ psalmów nie odpowiadał, niech uporządkuje je w lepszy wedle swego mniemania sposób, (23) trzymając się w każdym razie tego, by cały Psalterz w zachowanej liczbie stu pięćdziesięciu psalmów był śpiewany w czasie jednego tygodnia, a za jego początek by służyły zawsze niedzielne wigilie. (24) Bowierni mnisi, którzy nie śpiewają Psalterza wraz ze zwyczajowymi kantykami w przeciągu siedmiu dni, okazują się bardzo gnuśni w swej pobożności; (25) a przecież czytamy, że święci Ojcowie nasi jednego dnia ochoczo wypelniali to, co my z trudem przez tydzień cały czynimy. (tłum. własne)

rarum iuxta ritum romanum.⁴ Dla przykładu, choć dawne *Vigiliae* straciły obligatoryjny charakter nocnego oficjum – stąd i nowa nazwa *Officium lectionis*, Godzina czytań – to jednak, jak podaje *Institutio generalis de Liturgia Horarum*⁵, *ii qui laudabiliter volunt huic Officio indolem nocturnae laudis servare, sive id dicunt noctu sive summo mane et ante Laudes matutinas, hymnum tempore per annum seligunt ex ea serie*⁶, *quae huic fini destinatur*⁷, a ponadto *qui celebrationem Vigiliae dominicalis, sollemnitatum et festorum protrahere, iuxta traditionem, laudabiliter cupiant*⁸, mają możliwość odpowiedniego jej sprawowania. Zwracają uwagę nieczęste w rubrykach emfaticzne sformułowania. Podobne wyrażenia znalazły się także w innym miejscu IGLH. Rozdział II *De variis Liturgiae Horarum elementis*⁹ w ustępie II *De antiphonis deque aliis quae orationem psalmorum adiuvant*¹⁰ stwierdza (art. 110): *Tria in traditione latina multum contulerunt ad psalmos intellegendos vel in precationem christianam vertendos, scilicet tituli, orationes super psalmos et praecipue antiphonae*.¹¹

Stosowny *titulus* – tłumaczony jako *nagłówek*, choć jest to swoisty *terminus technicus* – wraz z cytatem z Nowego Testamentu lub Ojców Kościoła, jak i właściwe antyfony towarzyszą każdemu psalmowi. Spośród trzech elementów *wspierających modlitwę*, jedno tylko wciąż czeka na swoje liturgiczne odkrycie. Mówi o nich kolejny artykuł (112): *Orationes super psalmos, quae recitantes adiuvent in eorum interpretatione praecipue christiana, in Supplemento libri Liturgiae Horarum pro singulis psalmis proponuntur et possunt ad libitum adhiberi ad normam veteris traditionis, ita scilicet ut, absoluto psalmo et aliquo silentii spatio observato, oratio psallentium affectus colligat et concludat*.¹² Podobnie, wspomina je art. 202 IGLH poświęcony liturgicznemu *sacrum silentium: Pro opportunitate ergo et prudentia, ad plenam vocis Spiritus Sancti in cordibus resonantiam assequendam, et ad orationem*

⁴ Officium Divinum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. *Liturgia Horarum iuxta ritum romanum*. Editio typica, Città del Vaticano 1971.

⁵ *Ogólne Wprowadzenie do Liturgii Godzin*. (tłum. za: *Liturgia Godzin. Codzienna modlitwa Ludu Bożego*, Poznań 1982, t. I, 24nn.)

⁶ W polskim wydaniu Liturgii Godzin niestety pominięto hymny Godziny czytań przewidziane na porę nocną.

⁷ LH, t. I, 43. Por. Wszyscy, którzy [...] odmawiają tę Godzinę jako modlitwę uwielbienia w ciągu nocy, oraz ci, którzy w sposób godny pochwały pragną ten zwyczaj zachować, odmówią w okresie zwykłym hymn ze zbioru na ten cel przeznaczony bez względu na to, czy tę Godzinę odmawiają w nocy czy też bardzo wcześnie rano i przed Jutrznia. (tłum. za: LG t. I, 47.)

⁸ LH, t. I, 46. [...] ci, którzy zgodnie z tradycją pragną przedłużyć wigilię niedzielną, uroczystości i świąt [...] (tłum. za: LG t. I, 50.)

⁹ Poszczególne części Liturgii Godzin. (tłum. za: LG t. I, 24nn.)

¹⁰ Antyfony oraz inne teksty pomagające do modlitewnego odmawiania psalmów. (tłum. za: LG t. I, 24nn.)

¹¹ LH, t. I, 56. Nagłówki psalmów, modlitwy dodawane po każdym z nich, a zwłaszcza antyfony, bardzo się przyczyniły w dziejach tradycji łacińskiej do lepszego zrozumienia tych psalmów i przyswojenia ich sobie jako modlitwy chrześcijanina. (tłum. za: LG t. I, 61.)

¹² LH, t. I, 56. W Dodatku do Liturgii Godzin podano modlitwy odnoszące się do każdego psalmu z osobna. Mają one pomagać w rozumieniu psalmów w duchu chrześcijańskim. Można się nimi posługiwać dowolnie według dawnej tradycji: po odmówieniu psalmu i chwili skupienia wymieniona modlitwa zbiera jak gdyby i wypowiada uczucia ożywiające uczestników psalmodii. (tłum. za: LG t. I, 61.)

*personalem arctius cum verbo Dei ac publica Ecclesiae voce coniungendam, spatium silentii interponi licet aut post singulos psalmos, repetita sua antiphona, secundum morem maiorum, et praecipuae si, post silentium, additur oratio psalmica [...]*¹³.

Kulisy włączenia terminu *orationes super psalmos* do IGLH przedstawia St. Campbell FSC¹⁴ za protokołami prac grup roboczych (*coetus*) powołanych w związku z Konstytucją o Liturgii Świętej i jej realizacją m.in. w zakresie reformy Oficjum [przy-pisy od autora]:

One other matter – apparently not discussed at the ninth session¹⁵ of the Consilium¹⁶ but considered by Group 9¹⁷ and the Group of Relatos¹⁸ at the time of ninth session – was the question of the psalms prayers that Fr Jorge Pinell¹⁹ and a corps of his students and colleagues had been collecting. Father Bugnini²⁰ expressed his objection to their inclusion in the Office as rendering it burdensome and contrived. Canon Martimort²¹ agreed but felt they should be provided in a separate booklet (*libellum*) for those who like them and want to recite them privately, since many have petitioned for them. Fr. Pierre Marie Gy²² indicated that from his personal experience with these prayers they would be helpful, and the door should not be closed to their use even though they present some difficulties. Reciting one psalm after another presents its own problems, he noted, and psalm prayers might obviate them. Father Bugnini called for a study edition of these prayers before a decision would be made on their value and on the criteria of their distribution in the Office.

Kwestia ta wróciła po czterech latach, na dziesiątym posiedzeniu plenarnym *Consilium ad Exsequendam* etc.²³:

¹³ LH, t. I, 75. Można więc roztropnie i zależnie od okoliczności przerywać oficjum chwilami ciszy i skupienia, aby dać możliwość wsłuchania się w głos Ducha Świętego przemawiającego do serca, a także by osobistą modlitwą ściślej złączyć ze słowem Bożym i z oficjalną modlitwą Kościoła. Można tak czynić po każdym psalmie i odmówieniu jego antyfony, idąc w tym za wzorem naszych przodków, zwłaszcza wtedy, gdy po tej chwili milczenia odmawia się modlitwę odpowiadającą danemu psalmowi [...]. (tłum. za: LG, t. I, 79.)

¹⁴ S. CAMPBELL, *From Breviary to Liturgy of the Hours. The structural Reform of the Roman Office 1964-1971*, Collegeville 1995, 163.

¹⁵ 18-20 czerwca 1964 r.

¹⁶ Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia – Komisja Wykonawcza Konstytucji o Liturgii Świętej.

¹⁷ Grupa 9 (Coetus IX) zajmowała się ogólną strukturą Oficjum.

¹⁸ *Coetus relatorum* – zebranie przewodniczących poszczególnych grup roboczych.

¹⁹ Jorge Pinell OSB (1921-1997), członek Coetus III, hiszpański benedyktyn z Opactwa Montserrat (Kongregacja Subjaceńska), wykształcony na Université catholique de Louvain, oraz rzymskich Pontificia Università Gregoriana i na Pontificio Ateneo S. Anselmo; tamże doktorat z teologii na specjalności liturgia (1965) i przez ponad dwadzieścia lat profesura.

²⁰ Annibale Bugnini, sekretarz Consilium ad Exsequendam CL; członek liturgicznej komisji przygotowawczej Vaticanum II, podobnie jak niżej wymienieni A.G. Martimort i P.M. Gy.

²¹ Aime-Georges Martimort, relator generalis – przewodniczący Coetus relatorum.

²² Pierre-Marie Gy, jeden z członków Consilium ad Exsequendam CL.

²³ 16-30 kwietnia 1968 r.

One remaining question affecting the structure of the psalmody in the new Office remained: whether psalm prayers should be provided on an optional basis. Group 9, of course, had discussed their inclusion in the Office in November 1967. In submitting the first draft of IGLH to the members of Group 9 in June 1968 Canon Martimort asked if anyone knew whether Father Pinell's work on the prayers had been completed. He had heard nothing for almost a year regarding it. In the draft itself, however, a paragraph on the psalm prayers was included that was essentially the same as that in all the following drafts and in the definitive text of IGLH. Since the final draft of IGLH was approved by the Consilium, there was no objection to the inclusion of the psalm prayers; but, as IGLH indicates, they were to be printed in a supplementary volume for optional use following a pause for silent prayer at the conclusion of a psalm²⁴.

Z protokołów jasno wynika, że podstawą dyskusji nad włączeniem *orationes super psalms* do odnowionego Oficjum, była praca Pinella i jego uczniów. Hiszpański mnich spóźnił się jednak o kilka lat w stosunku do prac nad reformą Liturgii Godzin i o jeden rok tylko wobec publikacji jej *editio typica*. W 1972 r. (Barcelona-Madрид) ukazało się w serii *Monumenta Hispaniae Sacra* dzieło Pinell'a: *Liber Orationum Psalmographus. Colectas de Salmos del antiguo Rito Hispanico. Recomposición y edición crítica* (dalej LOP). Lokalny charakter LOP, podejmującego zagadnienie *orationes super psalmos* wyłącznie rytu starohiszpańskiego²⁵ (choć nie bez wzmianek o innych tradycjach liturgicznych), bynajmniej nie umniejszał i nie umniejsza znaczenia pracy jego autora dla realizacji reformy liturgicznej rytu rzymskiego. Publikacja ta wpisała się bowiem w spór o kształt odnawianego Oficjum i krytykę jego wydanej w 1971 r. *editio typica*. Postulatem części reformatorów była m.in. deklerykalizacja i de-monastyzacja rytu rzymskiego mająca nastąpić przez powrót do jego starożytnego *cursus cathedralis*²⁶ nim jeszcze został on zdominowany i wyparty przez *cursus monasticus*²⁷. Jednak wobec niemożności rekonstrukcji pierwotnego katedralnego Oficjum rzymskiego z powodu braku źródeł²⁸, narzędziem realizacji tych zamiarów miały być ówczesne archeologiczne skarby obrządku łacińskiego: zapoznane rytmy starohiszpański²⁹ czy mediolański. Ich tradycje i źródła, dokumentujące *cursus cathedralis* chrześcijaństwa zachodniego, mogły doprowadzić do *katedralnej* rewizji rytu rzymskiego na gruncie soborowej reformy.

Praca Pinell'a nie doczekała się jednak realizacji liturgicznej. Wspominany w IGLH Dodatek do Liturgii Godzin, mający zawierać m.in. *orationes super psalmos*, z niezna-

---

²⁴ S. CAMPBELL, *dz. cyt.*, 168.

²⁵ O problematyce terminologicznej w zakresie nazw: liturgia mozarabska, wizegocka, toledańska, starohiszpańska patrz G. WOOLFENDEM, *Daily prayer in Christian Spain*, London 2000, XII.

²⁶ E.g. Juan Mateos SJ, profesor Pontificio Instituto Orientale w Rzymie, konsultor Concilium ad Exsequendam CL; za: G. WOOLFENDEM, *dz. cyt.*, XIV; za obszerniejszy przykład może służyć R. TAFT, *The Liturgy of the Hours in East and West. The Liturgy of the Hours in East and West*, Collegeville 1993, 327-366 (Part IV – What It All means, Chapter 21 – Toward a theology of the Liturgy of the Hours).

²⁷ *Cursus cathedralis* i *cursus monasticus* – przyjęte w literaturze przedmiotu określenia odmiennych praktyki liturgii godzin w środowiskach nie-mniszych i monastycznych.

²⁸ Por. R. TAFT, *dz. cyt.*, 143.

²⁹ A jednym z nielicznych miejsc, w których, na mocy specjalnych przywilejów Stolicy Apostolskiej, można było sprawować liturgię w tym rycie, był właśnie macierzysty klasztor Pinell'a, katalońskie opactwo Montserrat. Za B. NADOLSKI, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, 838.

nych oficjalnie przyczyn nigdy się nie ukazał. Jedynej wzmianki o liturgicznej roli, jaką odegrał LOP, dostarcza wydane w 1982 r. (Rzym) *Proprium Officiorum Ordinis Praedicatorum ad normam decretorum Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum editio typica*. Księga ta, której tylko fragmenty zostały przetłumaczone na język polski i nadal mają status wyłącznie *ad experimentum*, zawiera związane z Liturgią Godzin elementy zniesionego po Soborze Watykańskim II rytu dominikańskiego implementowane do odnowionego rytu rzymskiego zwyczajnej formy. Ponadto, *Proprium*, jako jedyna *editio typica* wśród katolickich ksiąg liturgicznych, podejmuje i rozwija za przytoczonymi wyżej wskazówkami IGLH kwestię *orationes super psalmos*, czyniąc pośrednie, choć jednoznaczne, odwołanie do pracy Pinell'a.

Niedostępność *Proprium* oraz jego znikoma znajomość nawet w środowiskach związanych z dominikanami, przemawia za przywołaniem dla polskiego Czytelnika stosownych ustępów *Introductio Generalis*³⁰ tej książki.

(57) In Officiis quae psalmos habent proprios, in fine horum psalmodiarum vel canticorum, ad Appendicem remittitur, ubi Orationes super psalmos et cantica inveniri possunt. Huiusmodi Orationes super psalmos, quarum usum psalmodia antiqua testatur, restauratae sunt in Liturgia Horarum. Institutio Generalis et Praenotanda huius Appendicis illarum significationem vim et usum indicant. Haec vero Proprii orationes compositae sunt selectioni titulorum ac sententiarum christologicarum pro psalmis congruenter, ita ut inter haec elementa harmonia et convenientia existant. Compositio harum orationum orientationes Institutio Generalis secuta est una cum laboribus praeparatoriis ad volumen V de Liturgia Horarum. Quidam textus inspirationem trahunt ex antiquis formulariis, nunc critice editis; alii sunt creationes novae; alii denique, a genere suo proprio non deflectentes, Sanctum evocant in contextu celebrationis, praesertim pro Officio lectionis. Semper his orationibus indoles earum psalmica servata est, ad textum ipsum psalmodiarum pressius attingendo, ita ut, sicut historia testatur, etiam nunc hae orationes mentes ad contemplationem elevant. Hoc autem eas a collectis distinguit atque quare Per Christum non concludantur explicat.³¹

(58) Oratio super cantica est elementum novum in historia Liturgiae et differt a collecta et ab oratione psalmica. Gratiarium actio vel benedictio biblica sunt eius themata. Ad Officium vigiliae protractae, una tantum oratio proposita est pro tribus canticis, quae vel

³⁰ *Proprium*, LIV-LV.

³¹ W Oficjach [o Świętych], które mają własne psalmy [tj. odbiegające od codziennego układu Psalterza], na koniec tych psalmów lub kantyków [pieśni biblijnych spoza Księgi Psalmów], następuje odesłanie do Dodatku, gdzie można znaleźć *Orationes super psalmos et cantica*. Tego rodzaju *Orationes super psalmos*, których użycie potwierdza starożytna psalmodia, zostały przywrócone w Liturgii Godzin. *Institutio Generalis* [IGLH] i *Praenotanda* do tego Dodatku wskazują na ich znaczenie, wagę oraz użyteczność. Te zaś modlitwy zawarte w *Proprium* zostały ułożone zbieżnie z wybranymi dla psalmów tytułami [tzw. nagłówkami] i cytatami [z Nowego Testamentu i Ojców Kościoła] chrystologicznymi, tak by między tymi elementami była zachowana zgodność i stosowność. Ułożenie tych modlitw podąża za wskazówkami *Institutio Generalis* [IGLH] oraz za pracami przygotowawczymi do wydania piątego tomu [Dodatek] Liturgii Godzin. Teksty te inspirowane są antycznymi wzorcami, obecnie wydanymi krytycznie; inne są nowymi utworami; inne wreszcie, nie naruszając im właściwego gatunku, przywołują (danego) Świętego w kontekście jego obchodu, zwłaszcza w Godzinie czytań. Zawsze zachowuje się w tych modlitwach ich psalmiczny charakter przez mocniejsze przyłgnięcie do tekstu samych psalmów, tak, by nawet teraz te modlitwy wznosiły umysły ku kontemplacji. To właśnie odróżnia je od kolekt oraz tłumaczy, dlaczego nie kończą się one (wezwaniami) Przez Chrystusa. (tłum. własne)

canticum magis typicum ostendit vel synthesim aliquam conatur elementorum omnium biblicorum.³²

(59) Quod ad ipsarum naturam attinet, orationes super psalmos et cantica ad textum psalmorem canticorumque valde connexae manent. Hac de causa necnon novitate huius generis liturgici, in istis formulariis appendis linguis vernaculis, qua par est discretione ac libertate procedendum erit.³³

Zgodnie z zapowiedzią zawartą w wyżej przytoczonym art. 57, kwestię *orationes super psalmos* rozwija zawarty w *Proprium* Dodatek i jego *Praenotanda*³⁴ wprowadzające modlitwy.

(1) Singulis psalmis, pro praecipuis Calendarii nostri celebrationibus selectis, una cum titulis et antiphonis assignatur quoque *Orationes psalmicae*, ad mentem arctius cum verbo Dei et publica Ecclesiae voce coniungendam, quae in sanctis mirabilia Christi praedicat (cf. IGLH, n. 110 sq.).³⁵

(2) Quae nostris celebrationibus hic adhibendae proponuntur, iisdem intentionibus respondent quae selectioni cuiusque psalmi praefuerunt, ad psalmos nimirum non modo in precationem christianam vertendos, iuxta latinam traditionem (cf. IGLH, n. 110), verum etiam ad pleniorum cum nostra vocatione consonantiam assequendam, iuxta indolem propriam ac spiritum ipsarum celebrationum, secundum morem maiorem (cf. LCO, n. 67).³⁶

(3) Huiusmodi orationes, pro opportunitate adhibendae, afferentur ad normam veteris traditionis, ita scilicet ut, absoluto psalmo cum sua antiphona et aliquo silentii spatio observato, oratio psallentium affectus colligat et concludat (cf. IGLH, n. 112). Cavendum tamen est ne tale silentium introducat, quod structuram Officii deformet, aut molestiam seu taedium participantium afferat (cf. IGLH, n. 202). Hae orationes non concluduntur more solito: Per Christum, quia quasi meditatio super psalmum exstant.³⁷

³² *Oratio super cantica* jest nowym elementem w historii Liturgii Godzin i różni się zarówno od kolekty jak i od modlitwy psalmicznej. Jej tematem jest dziękczynienie bądź błogosławieństwo biblijne. Dla Oficjum przedłużonej Wigilii [tj. Godzina Czytań poszerzona o Wigilię], jedna tylko jest przedłożona modlitwa dla trzech kantyków, która bądź to ukazuje kanyk bardziej typycznym, bądź też dąży do pewnej syntezy wszystkich elementów biblijnych. (tłum. własne)

³³ Co się tyczy samej natury *orationes super psalmos et cantica*, pozostają one ściśle związane z tekstem psalmów i kantyków. Z tego powodu jak z racji na nowość tego gatunku liturgicznego, w dostosowywaniu tych formularzy do języków współczesnych, niech postępuje się wedle uznania i ze swobodą. (tłum. własne)

³⁴ *Proprium*, Appendix ad proprium de Sanctis, s. 629.

³⁵ Poszczególnym psalmom, dla najważniejszych wybranych obchodów naszego [tj. dominikańskiego] Kalendarza, wraz z *tituli* [tzw. nagłówki] i antyfonami przypisuje się także Modlitwy psalmiczne, służące lepszemu zespoleniu umysłu ze Słowem Bożym i publicznym głosem Kościoła, który w Świętych przepowiada cudowne dzieła Chrystusa. (tłum. własne)

³⁶ Te, które zostały tu dobrane do naszych [tj. dominikańskich] obchodów, odpowiadają tym intencjom, którymi kierowano się przy wyborze danego psalmu [dla tego obchodu] i są przedłożone bez wątplenia nie tylko, wedle tradycji łacińskiej, w celu przemienienia psalmów w modlitwę chrześcijańską, ale także dla bardziej wyrazistego podążania za naszym [tj. dominikańskim] powołaniem, wedle właściwego charakteru i ducha samych tych obchodów, stosownie do zwyczajów przodków. (tłum. własne)

³⁷ Tego rodzaju modlitwy, użyte stosownie do okoliczności, są dodawane wedle zasad starożytnej tradycji, w ten sposób mianowicie, by po zakończeniu psalmu wraz z jego antyfoną i zachowaniu chwili milczenia, modlitwa zbierała i skupiała uwagę uczestników liturgii. Trzeba jednak strzec się, by taka cisza

Przytoczone wyżej ustępy z IGLH oraz *Proprium* dowodzą formalnie ugruntowanej pozycji *orationes super psalmos* w Liturgii Godzin rytu rzymskiego zwyczajnej formy. Pozwalają one sformułować ich definicję. *Orationes super psalmos* są zatem o starożytnym rodowodzie elementem Liturgii Godzin (*elementum Liturgiae Horarum*), który jest swoistą medytacją nad psalmami (*quasi meditatio super psalmum*), wspomagającą, obok *tituli* i antyfon, modlitwę nimi (*orationem psalmorum adiuvat*), a zwłaszcza ich chrześcijańską interpretację (*christiana interpretatio*).

Z drugiej strony, materialna rola *orationes super psalmos* jest znikoma. W formie *editio typica* zostało przez rzymską Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zatwierdzonych³⁸ tylko kilkanaście modlitw umieszczonych w dominikańskim *Proprium*. Dzieło, nad którym praca pozwoliła formalnie zaistnieć w liturgii rytu rzymskiego *orationes super psalmos* po przeszło dziesięciu wiekach niebytu³⁹, wciąż czeka na odkrycie.

LOP jest krytycznym wydaniem 591 *orationes super psalmos* przedstawionych w czterech seriach. Arbitralnym autorskim kryterium przyporządkowania do danej grupy są wspólne cechy strukturalne, stylistyczne i doktrynalne. Serię I i, w większym stopniu, serię II wyróżnia charakter ascetyczny i duchowy. Aspekt eklezjologiczny dominuje w ujęciu teologicznym w serii III, a w ujęciu liturgicznym w serii IV. Ta ostatnia wykazuje jednak duże zróżnicowanie tematyczne, a we wszystkich grupach w mniejszym, bądź większym stopniu obecne są wyróżnione przez Pinella tematy, takie jak: *tumor superbiae, disciplina tua, fluctus saeculi, vera fides*⁴⁰. Sam autor więc przyznaje, podsumowując zasady prezentacji modlitw: „Somos conscientes de la fragilidad del método en esta parte de nuestro trabajo. La distribución en series nunca podrá ser más que una hipótesis, y nos daríamos por satisfechos si se admitiera como una hipótesis plausible”⁴¹.

Mimo zastosowanego podziału na cztery serie, cały zbiór zdaje się być homogeniczny pod względem literackim i doktrynalnym⁴². Pinell skłania się w związku z tym ku tezie o jednym autorze wszystkich modlitw całego zbioru. Różnice między seriami wyjaśnia, przypisując im różne etapy życia ich twórcy: seria I i II miałyby obrazować początkowy i dojrzały okres monastyczny; seria III i IV czas działalności pastoralnej: walkę z arianizmem i nauczanie o liturgii. W świetle takiej interpretacji, Pinell przypisuje – tak we wstępie do LOP z 1972 r. jak i w wydanym w 1998 r. (rok po śmierci autora) podręczniku *Liturgia Hispánica*⁴³ – autorstwo zbioru hiszpańskiemu mnichowi

---

nie wprowadzała do struktury Oficjum niczego, co je zniekształci, ani też by nie przynosiła uczestnikom znużenia i zmęczenia. Te modlitwy nie kończą się zwyczajowym (wezwaniami) *Przez Chrystusa*, bowiem są niejako medytacją nad psalmami. (tłum. własne)

³⁸ 30 czerwca 1981 – patrz Prot CD 1462/80.

³⁹ Por. B. NADOLSKI, *dz. cyt.*, 649.

⁴⁰ Szczegółowo są one omówione we wprowadzeniu: LOP 129-165.

⁴¹ LOP 289.

⁴² LOP 92; por. również: "La homogenidad literaria del Salmografo" – Appendice I, w: J. ALDAZABAL, *La doctrina eclesiologica de Liber Orationum Psalmographus*, Roma 1975, 311-325.

⁴³ J. PINELL, *Liturgia Hispánica*, Barcelona 1998, 46.

a następnie biskupowi Sewilli – św. Leandrowi⁴⁴ (ok. 534-600/601), starszemu bratu słynnego Izydora, jego bezpośredniego następcy na stolicy biskupiej. Ponadto, wskazuje na zależność modlitw LOP od tekstów św. Justusa, biskupa Urgello (I poł. VI w.) związanych z kolei z dawniejszą twórczością Grzegorza, biskupa Elwiry (schyłek IV w.)⁴⁵. Najostrożniejszym rozwiązaniem jest umiejscowienie powstania i autora bądź autorów i redaktorów modlitw LOP na czas i środowisko odrodzenia wizygockiego w Hiszpanii (od II poł. VI w. do inwazji arabskiej w 711 r., która jednak nie przekreśliła rozwoju m.in. liturgii – odtąd zwanej *mozarabską* – *pod-Arabami*); bardziej szczegółową zaś propozycją: schyłek VI w. w tym samym oczywiście środowisku⁴⁶.

Mimo spójności literackiej i doktrynalnej LOP nie jest jednak i prawdopodobnie nigdy nie był jednolitą księgą liturgiczną⁴⁷. Nazwa *liber orationum psalmographus* została utworzona na podstawie dokumentu z 960 r. wymieniającego typy⁴⁸ ksiąg liturgicznych podarowanych klasztorowi w hiszpańskim Sahagún. Należały do nich⁴⁹: *de ministeria ecclesiae libros comunes II, manuales II, antiphonales II, orationes festivos II, et tertium psalmo gravum, orarum et precum in una forma et alium orarum in una forma, passionum I, psalterium I, canticorum et immorum in una forma [...]*. Z notatki tej wynikają dwa wnioski. Po pierwsze, stojące w acc. *psalmo gravum*, zgodnie zrekonstruowane jako *psalmographum*, należy interpretować jako przymiotnik (*psalmographus*, -a, -um) będący przydawką najpewniej dla elidowanego [*librum orationum*] *tertium*, a nie jako o wiele bardziej popularny rzeczownik (*Psalmographus*, -i) oznaczający *Psalmistę*⁵⁰ czy dalej na drodze metonimii *Psalterz*⁵¹. Rzadką tę funkcję potwierdza przymiotnikowe występowanie tego słowa także w innych miejscach łaciny okresu wizygockiego w Hiszpani, np. *antiphonae psalmographae* w zawierającym tzw. *Oracional Visigótico* rękopisie sprzed 731 r.⁵² Po drugie, ów [*liber orationum*] *tertius psalmographus* figuruje jako księga różna od *orationes festivi II*, które można rozumieć jako *libri orationum festivi duo*. Treść tych ostatnich była powiązana ze świętami roku liturgicznego. Tę pierwszą zaś charakteryzowała pełna zależność od psalterza w ukła-

⁴⁴ LOP 93-94; patrz również D. BOROBIO, *La doctrina penitencial en el Liber Orationum Psalmographus*, Bilbao 1977, 545-546 oraz J. ALDAZABAL, *dz. cyt.*, 37-60.

⁴⁵ LOP 94; szczegółowo kwestię tę porusza: Influenzia de Gregorio de Elvira y de Justo de Urgel en el "*Liber Psalmographus Hispanico*" – Appendice II, w: J. ALDAZABAL, *dz. cyt.*, 337-352.

⁴⁶ J. ALDAZABAL, *dz. cyt.*, 37.

⁴⁷ LOP 178.

⁴⁸ Stąd i właściwy wydaje się być brak wielkich liter w pisowni nowożytnej.

⁴⁹ Za J. ALDAZABAL, *dz. cyt.*, 34, który z kolei, podobnie jak LOP, ale dokładniej, podaje za: *Historia de Sahagún*, Madrid 1782, 405.

⁵⁰ E.g. pierwsze potwierdzone łacińskie użycie: *Psalmographus David, magnus rex atque propheta* – Tertulianus, *Adversus Marcionem*, w: *Patrologiae cursus completus* (series latina), red. J.P. MIGNE, Paris 1844, t. II, kol. 1073B.

⁵¹ E.g. metonimie oznaczające Księgi prorockie – Pięcioksiąg – Psalterz: Prorok – Prawodawca – Psalmista: *Plenae sunt his sacramentis Scripturae veteris Testamenti. Nullus super hoc propheta, nullus legislator, aut psalmographus siluit, sed omnis pene sacra de his pagina loquitur: ideo superfluum videtur immonari nos ad congreganda testimonia.* – Rufinus Aquileiensis, *Commentarius in Symbolum apostolorum*, w: *Patrologiae cursus completus* (series latina), red. J.P. MIGNE, Paris 1849, t. XXI, kol. 365B.

⁵² Rękopis przechowywany Bibliotece Kapitulnej w Weronie (cod. LXXXIX); *Oracional Visigótico* wydany przez J. Vive, J. Claveras, Barcelona 1946; przykład za: J. ALDAZABAL, *dz. cyt.*, 34.

dzie, najprawdopodobniej, codziennej liturgii. Stąd też Pinell tłumaczy: „una *oración salmógrafa* era un texto, en el que alguien había intentado recoger las ideas que había percibido de un salmo, después de haberlo meditado en clave cristológica y eclesiológica.”⁵³ LOP stanowi zatem tylko – i aż! – antologię *orationes super psalmos* rozproszonych w różnorodnych źródłach. Należą do nich teksty liturgii starohiszpańskiej (*cursus cathedralis*), o której ogólnym znaczeniu była już mowa wyżej. O jej zaś szczególnej roli dla *orationes super psalmos* pisał dobitnie Pinell już u schyłku życia: „El oficio catedral hispánico fue el primero y el único que adoptó sistemáticamente las oraciones de salmos, y las convirtió en un elemento fundamental de su estructura.”⁵⁴

Głównym zabytkiem starohiszpańskiej liturgii zawierającym *orationes super psalmos* jest tzw. *Psalterz Mozarabski*⁵⁵, przystosowany do codziennego (tj. nie świątecznego) użytku liturgicznego, zachowany na rękopisie z XI w. z hiszpańskiego klasztoru Monasterio de Santo Domingo de Silos⁵⁶. Tekst ten należy zdecydowanie odróżnić od tzw. serii hiszpańskiej *orationes super psalmos*, niesłusznie zdaniem Pinell'a tak nazwanej, przedstawionej w dwóch wydaniach: A. Wilmarta i L. Brou *The Psalter Collects from V-VI Century Sources*⁵⁷ (London 1949) oraz, opierającej się na poprzedniej, P. Verbrakena *Oraisons sur les 150 psaumes* (Paris 1967)⁵⁸. Redaktor LOP dowodzi za pomocą komparatystycznej analizy filologicznej i literackiej⁵⁹, że uznana za starohiszpańską kolekcja *orationes super psalmos* jest w rzeczywistości jej niedoskonałą recepcją dokonaną w jakimś skrytorium z czasów odnowy karolińskiej w VIII czy IX w.; stąd i stosowana przez niego nazwa: *series carolingia*⁶⁰. Podobne zastrzeżenia czyni Pinell do pozostałych dwóch serii *orationes super psalmos* zamieszczonych w przywołanych wydaniach. Pierwszą jest pochodząca z VI w. i licząca 171 modlitw (po jednej na każdy psalm i łącznie 22 na psalm 118) tzw. *series romana* (od psalterza rzymskiego, na którym się opiera), którą autor LOP sugeruje nazywać z większą ostrożnością *series italica*⁶¹. Druga kolekcja, to podobna do poprzedniej w strukturze⁶² a datowana na V w. tzw. *series africana*. Pinell zwraca jednak uwagę, że jedyną przesłanką do obrania takiej a nie innej dla niej nazwy jest zbieżność tekstu jej modlitw z psalterzem afrykańskim. To jednak nie przesądza z całą pewnością o pochodzeniu tej

⁵³ J. PINELL, *Liturgia Hispánica*, Barcelona 1998, 77.

⁵⁴ *Tamże*, 46.

⁵⁵ J.P. GILSON, *The Mozarabic Psalter*, London 1905.

⁵⁶ Jednak oznaczenie w LOP: L – od miejsca obecnego przechowywania: British Museum; tu i dalej oznaczenia rękopisów podaje się za LOP.

⁵⁷ Na podstawie rękopisów C:O z 1025 r. (Oxford), C:S z XI w. (British Museum), C:T z XI w. (British Museum), C:E z XII-XII w. (Cambridge).

⁵⁸ Niewielkie różnice między wydaniem Verbraken'a a Wilmart'a i Brou przedstawione są wstępie do pracy tego pierwszego (ss. 13-14); *Oraisons sur les 150 psaumes* uwzględnia niektóre rękopisy niewzięte pod uwagę w *The Psalter Collects*, a ponadto, jak przyznaje sam Verbraken (s. 14): [...] „on a volontairement évité toute présentation de caractère scientifique; la ponctuation, la graphie des mots, parfois même la grammaire ont été normalisées”.

⁵⁹ LOP 241-274.

⁶⁰ Oznaczenie w LOP – C.

⁶¹ LOP 71.

⁶² Z wyjątkiem brakującej w rękopisach modlitwy do Ps 148.

serii⁶³. Dla uniknięcia problematyki nazw, stosuje się także incipit pierwszej modlitwy serii italskiej *Effice nos* i afrykańskiej *Visita nos*.

Od prac Wilmart'a i Brou oraz Verbraken'a LOP odróżnia się niepoprzestaniem w zakresie źródeł na psalterzach zaopatrzonych w *orationes super psalmos*. Pinell uwzględnia jeszcze bowiem następujące księgi: tzw. *Liber Misticus*⁶⁴ zawierający teksty Mszy oraz Oficjum (stąd właściwe brzmienie nazwy: *liber mixtus*) głównie w zakresie, stosując współczesną terminologię, Okresu Zwykłego i jego niedziel, oraz, w mniejszym stopniu, dni powszednich; tzw. *Liber Orationum Festivus*⁶⁵ obejmujący teksty na poszczególne okresy roku liturgicznego, inne niż Okres Zwykły i teksty świąteczne, o czym wyżej była już mowa; tzw. *Liber Ordinum*⁶⁶ zawierający, obok obrzędów Rytuału i Pontyfikatu, teksty wspólne o świętych i Oficja wotywna; wreszcie, uzupełniając, *Liber Horarum*⁶⁷ będący księgą Oficjum monastycznego, o wiele uboższego w *orationes super psalmos* od *cursus cathedralis*. Te rekonstruowane na podstawie rękopisów księgi Pinell zalicza do, zgodnie z zaproponowaną przez niego terminologią, *Tradycji A* i porównuje je z wydanymi w czasach nowożytnych brewiarzami, będącymi kontynuacją starożytnego rytu, oznaczonymi mianem *Tradycji B*: przygotowanym przez A. Ortiza, kanonika z Toledo, *Breviarium secundum regulam beati Isidori* (Toledo 1502)⁶⁸ oraz opartym na nim *Breviarium Gothicum secundum regulam beatissimi Isidori* (Madrid 1775)⁶⁹ zredagowanym przez arcybiskupa Toledo, F.A. de Lorenzana. Choć późniejsze, stanowią pomoc w rekonstrukcji zaginionych ksiąg.

Sięgnięcie przez Pinella do wszystkich wymienionych wyżej źródeł czyni jego pracę znacznie cenniejszą i bogatszą od opartych wyłącznie na psalterzach dwóch wcześniejszych wydaniach *orationes super psalmos* z lat 1949 i 1967. Zarazem redaktor LOP przyznaje: „No podemos pretender que nuestra recomposición del *psalmographus* sea total y completa.”⁷⁰ A już w 1975 pojawiają się zarzuty o sztuczny charakter tej re-

⁶³ LOP 52. Podobne zastrzeżenia do obu tych serii formułują także nowsze prace; e.g. por. M. GIBSON, T. A. HESLOP; R.W. PFAFF, *The Eadwine psalter: text, image, and monastic culture in twelfth-century Canterbury*, London 1992, 95.

⁶⁴ Rekonstruowany na podstawie niewydanych rękopisów przechowywanych w British Museum (L – XI w., L4 – X w., L5 – X w., L6 – X w.), we wspomnianym klasztorze w Silos (S3 – 1039 r., S6 – XI w.; S6 jako jedyny wydany: I. FERNÁNDEZ DE LA CUESTA, "El Breviarium Gothicum de Silos", w: *Archivo monástico* n.6, Madrid-Barcelona 1964), w Bibliotece Kapitulnej w Toledo (T7 – XI-XII w., T4 – 1192-1208 r., T5 – XIII w.) oraz, mniej ważne dla pracy, w Madrycie (E3, M) i portugalskiej Coimbra (Co).

⁶⁵ Rekonstruowany na podstawie rękopisów Or:V (sprzed 731 r.; Biblioteka Kapitulna w Weronie) i Or:L (IX w.; British Museum) wydanych w J. Vives, J. Claveras, *Oracional Visigótico*, Barcelona 1946, oraz madrycki E6 (IX w.) wydany w A. Franquesa, "El códice emilianense 60 y sus piezas litúrgicas", *Hispania Sacra* 12(1959) 423-444.

⁶⁶ M. FÉROTIN, *Le Liber Ordinum en usage dans l'église wisigothique et mozarabe d'Espagne du V au XI siècle*, Paris 1904 na podstawie rękopisu S7 przechowywanego w klasztorze w Silos.

⁶⁷ Wydany w: J.P. GILSON, *The Mozarabic Psalter*, London 1905, 292nn oraz w: J. PINELL, "Las horas vigiliares del officio monacal hispánico". Estudio y edición crítica, *Liturgica* 3 (Montserrat 1966), 197-340; na podstawie rękopisów: ww. L, S7 z XI w. przechowywanego w klasztorze w Silos, D z XI w., oraz niewydanego T3 z Biblioteki Kapitulnej w Toledo.

⁶⁸ Oznaczonym Ci od nazwiska arcybiskupa Toledo, Francisco Ximenez de Cisneros, następcy abp Pedro Gonzalez de Mendoza, który był przedwcześnie zmarłym inicjatorem projektu wydania brewiarza.

⁶⁹ Oznaczenie Br.

⁷⁰ LOP 105.

kompozycji, budzącej pewien niepokój także autora tego tekstu, mającej mieć uzasadnienie literackie i pastoralne, ale nie historyczne czy filologiczne⁷¹. Sformułowanie zatem oceny tej pracy wymaga wyteżonych studiów zarówno w zakresie analizy zgromadzonego przez Pinella materiału, jak i historii rytu starohiszpańskiego i jego źródeł oraz samej instytucji *orationes super psalmos*. Pamiętać przy tym należy, że mnich z Montserrat był nie tylko uczonym, ale także aktywnym uczestnikiem soborowej reformy, która stanowi kontekst pracy nad LOP. Te okoliczności skłaniają do namysłu nad możliwością podjęcia starań o zatwierdzenie tłumaczeń⁷² *orationes super psalmos* do użytku liturgicznego.

LIBER ORATIONUM PSALMOGRAPHUS
THE MISSING PIECE OF THE CONCILIAR REFORM

Summary

The aim of this paper is to make Polish reader familiar with *Liber Orationum Psalmographus* (LOP) – a monumental work, which was published in 1972 by Spanish Benedictine Jorge Pinell, a professor at Pontificio Ateneo S. Anselmo in Rome and an active participant of the conciliar and post-conciliar liturgical reforms.

LOP consists of 591 psalm-prayers accompanied by critical apparatus and a detailed introduction to their history and doctrine. J. Pinell claims that these *orationes super psalmos* were composed by St. Leander (approx. 534-600/601), the bishop of Seville. Despite Spanish origin they are highly valuable for the Latin liturgy in general, due to the importance of the so-called Mozarabic or Visigothic Rite as a source for reconstruction of Latin *cursus cathedralis* in current case of lacking Roman Rite materials from the times before *cursus monasticus*' domination over the pure cathedral office. The latter had been an ideal reference for the recent reform of the Liturgy of the Hours and that is the reason why the term – for unclear causes the term only – *orationes super psalmos* was included in it.

According to the General Introduction to the Liturgy of the Hours *orationes super psalmos* could be defined as an ancient part of the Office being meditation on psalms, which supports a prayer of them and their Christian interpretation. Moreover, the role of psalm-prayers is as important as antiphons and *tituli psalmodum*, so they should be well known too. Obviously, to spread them to the faithful it is necessary to make a modern translation, which will be the next step in author's work at *Liber Orationum Psalmographus*.

---

⁷¹ Za G. WOOLFENDEM, *dz. cyt.*, XV.

⁷² Wedle zgromadzonej literatury i wiedzy autora, jedynym wydaniem LH w tłumaczeniu na języki narodowe, które zawiera teksty *orationes super psalmos* jest wersja amerykańska (różna od brytyjskiej) *The Liturgy of the Hours According to the Roman Rite*, New York 1975; dokonane przez autora porównanie jej wybranych modlitw z wyżej wymienianymi łacińskimi wydaniem *orationes super psalmos* pokazuje, że większość tłumaczeń dokonano na podstawie series romana; pozostałe wymagają ustaleń – w tym celu podjęto korespondencję z International Commission on English in the Liturgy (ICEL), która przygotowywała amerykańskie wydanie LH z 1975 r.